

ISBN: 978-99955-45-42-0
УДК: 316.42:334.72

Датум пријема рада: 03.05.2023.
Датум прихватања рада: 03.10.2023.
Прегледни научни рад

УТИЦАЈ НОВОГ ГЕОПОЛИТИЧКОГ ПОРЕТКА НА ПРЕДУЗЕТНИШТВО

NEW GEOPOLITICAL ORDER IN ENTREPRENEURSHIP

Александра Јовановић

Бијељина, Република Српска, Босна и Херцеговина
aleksandraj767@gmail.com
ORCID: 0009-0001-1481-6452

Душица Јовић

Бијељина, Република Српска, Босна и Херцеговина
dusica.jovic11@gmail.com
ORCID: 0009-0008-7258-0004

Апстракт: У овом раду се говори о развоју малих и средњих предузећа, која представљају основни фактор који утиче на развој цијелокупне привреде једне земље. Мала и средња предузећа представљају кључни генератор отварања нових радних мјеста. Важност развоја оваквог типа предузећа је неупитна и посебно је изражена у земљама у развоју. Са друге стране, како би се схватила природа и значај савременог, новог геополитичког поретка потребно је упознати се са условима његовог настанка, као и актерима и процесима новог свјетског геополитичког поретка. Актери пресудно обликују поредак и снажно утичу на процесе. Државе као најважнији актери поретка доживљавају значајну трансформацију. На процесе највише утичу међународне организације, а не државе. Међутим, процеси се некада одвијају готово самостално. Актери и процеси међудјеловањем стварају глобалне геополитичке односе и доприносе неизвјесној будућности пуној ризика и несигурности.

Кључне ријечи: предузетништво, геополитички поредак, предузећа, процеси, привреда, међународне организације, свјетски поредак.

JEL класификација: O1

Abstract: This paper discusses the development of small and medium-sized enterprises, which represent the main factor that affects the development of the entire

economy of a country. Small and medium-sized enterprises are a key generator of new job creation. The importance of the development of this type of company is unquestionable and is especially pronounced in developing countries. On the other hand, in order to understand the nature and importance of the modern, new geopolitical order, it is necessary to get acquainted with the conditions of its creation, as well as the actors and processes of the new world geopolitical order. Actors decisively shape the order and strongly influence the processes. States, as the most important actors of order, are experiencing a significant transformation. Processes are mostly influenced by international organizations, not states. However, the processes sometimes take place almost independently. Actors and processes interact to create global geopolitical relations and contribute to an uncertain future full of risk and uncertainty.

Key Words: *entrepreneurship, geopolitical order, companies, processes, economy, international organizations, world order.*

JEL classification: *O1*

1. УВОД

Потреба за истраживањем глобалног геополитичког поретка је неупитна. То захтијева глобални или свјетски приступ, који узима у обзир факторе глобалног значења и домета, и посматра свијет као јединствену цјелину, а не скуп изолованих ентитета који представљају државе. Геополитички поредак чине елементи и чиниоци који су дио геополитичких питања и који су географски и геополитички релевантни. Најважнији процес који се одвија у савременом поретку је процес глобализације. Тема овог рада је нови геополитички поредак у предузетништву. У првом дијелу рада говори се уопштено о предузетништву које постаје глобални процес, док мала и средња предузећа утичу на промјене у оквиру националне економије. Нестабилно и често непредвидиво окружење намеће увођење иновативних пословних модела, због којих предузетници долазе до нових начина реаговања на изазове и прилагођавају се окружењу. Други дио рада посвећен је актуелним геополитичким ризицима изазваним кризама као што су пандемија Covid-19 и рат у Украјини. У оквиру истог дијела помиње се и нова ера инвестиција, из чијег наслова произилази питање у шта уложити новац а да се при томе очува његова вриједност, с обзиром на стање у којем се цијели свијет налази. У трећем дијелу незаобилазно се описује глобализација и њен утицај на геополитички свјетски поредак. Глобализација као једна од најдоминантнијих одредница савременог свијета, има одлучујући утицај на развој геополитичког поретка у свијету. Истраживање спроведено кроз овај рад, произилази из проблема предузетника да одговоре на новонастале кризе свјетских размјера, прилагоде моделе пословања промјенивом окружењу и искористе прилике које процес глобализације нуди.

2. ПРЕДУЗЕТНИШТВО КАО ВИТАЛНИ ОРГАНИЗАЦИОНИ ОБЛИК

Предузетништво, као пракса, подразумијева стварање нових економских организација у циљу искоришћавања идентификованих шанси, ради стицања

профита (добити) или раста у условима ризика и несигурности (Јовановић, 2015, стр 3.).

Предузетништво се појавило као витални организациони облик за економски раст, јер пружа карикату која недостаје у процесу економског раста. Служећи као канал за преливање знања, предузетништво је механизам којим инвестиције, како приватне, тако и јавне, генеришу већи друштвени поврат, у смислу економског раста и отварања нових радних мјеста.

Данашње вријеме у друштвеној, политичкој, а посебно економској сфери обиљежава доминација информација као ресурса и предузетништва као практичног феномена. Предузетништво постаје глобални процес који утиче на судбине готово свих људи на планети Земљи, а истовремено мала и средња предузећа мијењају слику структура националних привреда, како тржишно развијених земаља, тако и држава у транзицији. Готово све националне економије од предузетништва очекују рјешење једног од највећих проблема с којим се суочавају државе у транзицији, али и развијене земље, а то је проблем велике стопе незапослености. Међутим, предузетништво није повезано само са малим и средњим предузећима, већ се предузетничко дјеловање налази свуда гдје је успјешна привреда. Предузетништво се дефинише и као дјелатност предузетника која је усмјерена на покретање, организацију, као и иновацију пословања предузећа с циљем стварања новог тржишта. С тим у вези, важан сегмент предузетништва као теорије и друштвене праксе је управо способност увођења иновација, улагања свих расположивих ресурса и ширења на нова тржишта производа и услуга(www.strategy-business.com/article/03308, 2023).

У Босни и Херцеговини, као у пост-транзиционој малој земљи у развоју, мала и средња предузећа представљају више од 99% предузећа у нефинансијском пословном сектору (Агенција за статистику Босне и Херцеговине, 2015; Развојна агенција Републике Српске, 2019). Једино што је сигурно у XXI вијеку је да је све несигурно. Чињеница је да је пословно окружење турбулентно, нестабилно и често непредвидиво, што свакако отежава рад постојећих предузећа и намеће стално преиспитивање и увођење иновативних пословних модела. И не само пословно окружење, већ и геополитичко окружење, клима на планети се мијења, популација расте у неразвијеним и земљама у развоју, односно опада у великој већини развијених земаља са повећањем удјела старијег становништва, економске миграције између континената су реалност, пандемија Covid-19 успорила је ланце међународне логистике, трговине и саобраћаја, туризам, културу, спорт и друге непривредне дјелатности. Коронавирус (Covid-19) је пандемија која не само да је изазвала значајан пустош широм свијета, већ представља и неке важне прилике и могућности за предузетнике да буду иновативни на тржишту. Иако су предузетници по природи отпорни, Covid-19 криза у погледу величине и дужине трајања довела је до специфичних изазова са којима се суочавају предузетници у прилагођавању новом окружењу. Ови изазови могу се повезати са начином на који предузетници реагују на несигурност флексибилношћу, али и кроз подршку предузетничког екосистема (Петковић, 2019).

3. ГЕОПОЛИТИЧКИ РИЗИК

Геополитика је испитивање о томе како географија утиче на политику и међународне односе. У пољу геополитике, аналитичари проучавају актере – појединце, организације, компаније и националне владе које спроводе политичке, економске и финансијске активности – и њихову интеракцију једни с другима. Дакле, геополитика се може дефинисати као борба за контролу географских ентитета са међународном и глобалном димензијом, и коришћење таквих географских ентитета за политичку предност.

Геополитички ризик има тенденцију пораста када се географски и политички фактори који подупиру односе између земаља промијене. Такве промјене могу изазвати промјену политике, природну катастрофу, терористички акт, крађу или рат. На геополитику се увијек гледа с међународном и глобалном димензијом, што значи да су питања која се разматрају повезана с глобалним размјерама.

Током последњих 30 година, ризични капитал је био доносилац брзог темпа иновација који је дефинисао еру "економије над политиком". Прве године ове деценије догодио се посебно разорни период у људској историји. Повратак у "нову нормалност" након пандемије Covid-19 брзо је поремећен избијањем рата у Украјини, што је довело до нове серије криза у храни и енергетици – што је изазвало проблеме који су се деценијама настојали ријешити. Како 2023. година почиње, свијет се суочава с низом ризика који се чине потпуно новим и слабо познатим. Видјели смо повратак „старијих“ ризика – инфлације, кризе трошкова живота, трговинских ратова, одлива капитала са тржишта у развоју, широко распрострањених друштвених немира, геополитичке конфронтације и страх од нуклеарног рата – што је мало ко од пословних лидера ове генерације искусио. Они се појачавају релативно новим развојем глобалног окружења ризика, укључујући неодржив ниво дуга, нову еру ниског раста, ниске глобалне инвестиције и деглобализацију, пад људског развоја након деценија напретка, брз и неспутан развој технологије двоструке намјене (цивилне и војне) и растући притисак утицаја климатских промјена и амбиција. Заједно, они се спајају како би обликовали јединствену, неизвјесну и турбулентну деценију која долази. (www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023/digest/, 2023).

3.1. Нова ера инвестиција

Инвестицијом се може означити било какво улагање, примарно новчаних средстава, ради стицања одређених економских користи, односно профита (Flint, 2012). При томе се може улагати у финансијске облике имовине и с њима изједначене инвестиције или пак у реалне облике имовине који омогућавају остваривање економских користи, односно профита кроз одређене продуктивне пословне активности.

Све више је случајева гдје обични грађани на овај начин покушавају уштедјети или додатно повећати свој капитал. С обзиром на стање у којем се налази цијели свијет, константну инфлацију и све већу безвриједност новца, питање које произилази јесте у шта уложити новац како би на неки начин очували његову

вриједност. Прошлост нам показује да је инвестиција у доба кризе увијек паметан избор обзиром да су тада прилике за инвестирање много повољније али и бројније него у времену просперитета. Стога је инвестирање једини начин да колико толико заштитимо наш новац и његову вриједност. И глобална пандемија је допринијела да се цијели свијет промијени преко ноћи. Током пандемије, државе су штампале огромне количине новца који је кориштен за помоћ опоравку и превазилажењу кризе, и то се одражава данас као директни утицај на раст инфлације у свијету. Поред Covid-19 пандемије, инфлација је додатно подстакнута другим глобалним кризама попут рата у Украјини која индиректно утиче и на нас у Босни и Херцеговини. Поскупљењем енергената, првенствено горива и електричне енергије, производи постају скупљи, те директно потетичу инфлацију како у Европи, тако и у БиХ.

Поједини финансијски савјетници највише истичу инвестиције у злато, дионице, криптовалуте, некретнине, али оно што је по мишљењу домаћих финансијских савјетника данас на првом мјесту, јесте улагање у соларну енергију, јер се она до сада показала као једна од интересантнијих грана за инвестирање, овај ресурс се доста тражи.

Сви се слажу у једном а то је да је улагање као инструмент потенцијалне зараде и/или очувања вриједности имовине пожељан и њему треба увијек тежити. Уколико погледамо период од посљедњих пет година тада можемо рећи да је инвестирање у некретнине у скоро свим градовима у БиХ био најбољи начин улагања. Нажалост, у економијама гдје су инвестиције у некретнине најбоља инвестиција често причамо о доста неразвијеним економијама, што је и случај са БиХ. Цијене некретнина су у неким случајевима и троструко скупље него прије пар година на истој локацији, како новоградње тако и староградње, те како пословних тако и приватних објеката.

Шта очекивати у наредном периоду је по питању стручњака, питање од милион долара, с обзиром на све наведено. Реченицу да је свијет глобално село често сматрамо флоскулом, али нажалост ми у БиХ се не можемо одупријети глобалним трендовима. Наша индустрија је и у трговини роба и услуга доста извозно оријентисана, па ће у 2023. години дјелимично доћи до пада потражње. Све то ће допринијети томе да нас у наредном периоду очекује период рецесије, па ће се са тиме и наши приоритети вјероватно мало промијенити. (<https://hr.economy-pedia.com/11040713-economic-globalization>, 2023).

4. ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И ГЕОПОЛИТИЧКИ СВЈЕТСКИ ПОРЕДАК

Проучавање процеса као што су глобализација, детериторијализација капитала, производње и потрошње, промјене у организацији глобалног простора, промјене у карактеру и схватању безбједности, могу нам указати на могуће правце развоја савремених односа у свијету. Најважнији процес који се одвија у савременом поретку је процес глобализације. Процес глобализације данас је добио такав замах да постаје једна од најдоминантнијих одредница савременог свијета.

Један аспект цјелокупне глобализације је и економска глобализација која се односи на ширење трговине робом и услугама између различитих нација. Али то такође подразумева већу мобилност финансијског капитала и људског фактора. Међу узроцима процеса економске глобализације истакнуто је да је већина земаља успоставила тржишну привреду као економски модел који омогућава слободу предузетништва. Уз то, развој технологије омогућио је два велика напретка. Прва од њих је аутоматизација мноштва процеса, што узрокује велико смањење трошкова производње већине робе и услуга које се тренутно троше. Друго, развој интернета олакшао је процес комуникације између људи с различитих подручја, поједностављујући потребне поступке за постизање комерцијалног споразума. Може се споменути и да је економска глобализација побољшала квалитет живота људи, због веће доступности одређене робе и услуга које су прије имале врло високу цијену или их је било немогуће добити у некој земљи. Осим тога, омогућено је и отварање широког спектра пословних прилика.

На крају, вриједи споменути да је процес економске глобализације такође довео до дивовских мултинационалних компанија које апсорбују највећи тржишни удио у сектору у којем послују. То за резултат има да малог произвођача или трговца гуше цијене с којима се такмичи због економије обима.

ЗАКЉУЧАК

На основу свега изнијетог можемо да закључимо да се нови геополитички поредак и његов утицај на предузетништво развија у специфичним условима нових, постмодерних геополитичких односа у свијету, који се значајно разликују од услова који су владали у претходном геополитичком поретку. Тежња за „редом“ на глобалном нивоу, жеља да се од неприхватљиве „шеме“ реалности крене ка идеалу „дизајна“, постала је све потребнија након енормне промјене на политичкој мапи свијета која је донијела опадање и пад већих јединица геополитичке организације. Међународно окружење се стално развија. Трендови као што су раст тржишних економија у настајању, глобализација и пораст популизма утичу на низ могућности и пријетњи с којима се суочавају компаније, индустрије, нације и регионалне групе.

Почиње нова ера у економији. На тржишту послују предузећа која не посједују ништа, а вриједе милијарде. Са друге стране, развој технологије је толико фасцинантан да је тешко претпоставити шта ће се догађати у идућих пет година, поготово у индустријама попут ИТ-ја или аутомобилској индустрији. Сваки потрошач постао је снажнији медији од било којег другог канала или огласа у традиционалним медијима. У будућности нас чека сужавање канала комуникације, снага идеје биће оно што заиста вриједи.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Агенција за статистику Босне и Херцеговине, 2015 (приступљено: 30.03.2023). <https://bhas.gov.ba/>
- [2] Economy-pedia.com. (2023). Економска globalizacija. Retrieved from <https://hr.economy-pedia.com/11040713-economic-globalization>

- [3] Flint, C. (2012). *Introduction to Geopolitics*, 3rd edition. Pg 16; 36-39.
- [4] Јовановић, И. (2015). *Предузетништво у савременим условима пословања*. Бор: Универзитет у Београду; Технички факултет у Бору.
- [5] Parker, G. (2003). *Globalization: Theory and Practice* Second edition.
- [6] Петковић, С. (2019). Предузетништво и иновације у дигиталној ери, Бања Лука, стр. 12, 49-53, 81-83.
- [7] Развојна агенција Републике Српске, 2019 (приступљено: 30.03.2023). <https://www.rars-msp.org/lat/>
- [8] Strategy-business. (2023). Risky Business: Geopolitics and the Global Corporation. Retrieved from www.strategy-business.com/article/03308
- [9] WORLD ECONOMIC FORUM. (2023). Global Risks Report 2023. Retrieved from www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023/digest/

SUMMARY

Entrepreneurial society is particularly evident in the economy of the present and the future, i.e. in the digital economy. Very often authors today identify entrepreneurship with small businesses and with individual ownership of businesses, which may or may not be the case. Not every small business is entrepreneurial at the same time, nor is every business owner an entrepreneur. Geopolitics is the study of how geography affects politics and international relations. The geopolitical order consists of elements and factors that are part of geopolitical issues and that are geographically and geopolitically relevant. The first year of this decade heralded a particularly devastating period in human history. The return to the "new normal" after the COVID-19 pandemic was quickly disrupted by the outbreak of war in Ukraine, leading to a new series of food and energy crises – causing problems that have struggled to resolve for decades. As 2023 begins, the world faces a series of risks that seem entirely new and seemingly familiar. We can conclude that a future full of risks awaits us. The most important process taking place in the modern geopolitical order is the process of globalization. With structural changes in the new world geopolitical order and changes in geopolitical relations, globalization has a decisive influence on the direction and intensity of development of the geopolitical order in the world. The process of globalization is so widely understood, comprehensive, ubiquitous and accelerating that there are opinions that the process of globalization today is the process of all processes, a unique process that includes all other processes that characterize contemporary geopolitical and international relations.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License